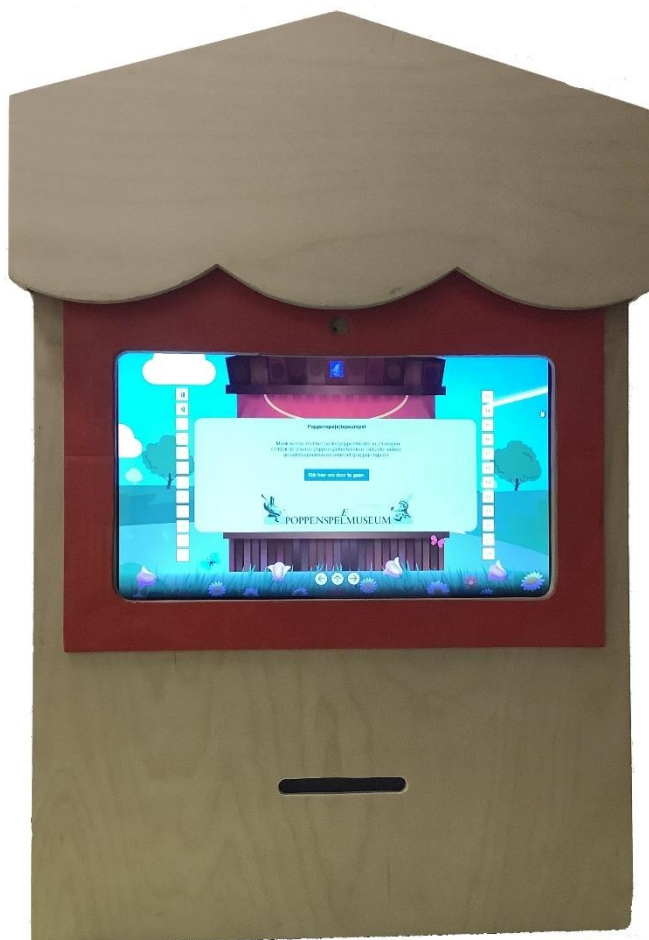

Du **P**A **K** D o e **P**A **K** POPPENSPE(E)LMUSEUMKRUIMELKRANTKRABEL D o e **P**A **K** D u **P**A **K**
Nr. 295

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel Een poppenspe(e)lspeurspel met een verrassing

Afbeelding: poppenkastje met online quiz.

Doepak is hét Poppenspe(e)lmuseumcadeau. Doepak is gratis voor iedereen die de vragen van een Poppenspe(e)lspeurtocht goed beantwoord heeft. Verzamel alle afleveringen van de Doepakkruiemelkrant en -krabbels! Een dupák (spreek uit: doepak) is een stang- en trucpop. Het nummer met de dupák wordt in het Tsjechische en Slowaakse volkspoppentheater met marionetten en stangpoppen altijd als toegift opgevoerd. De pop maakt sprongen waarbij zijn lijf beurteilungen lang en kort wordt. Het is een truc die overeenkomt met het uittrekken en weer inkrimpen van de hals van de Dood van Pierlala in de poppenkast. Pierlala is een stokpop en wordt van onderaf gemanipuleerd; de dupák wordt als stangpop van bovenaf bewogen. Terwijl het rijzen van Pierlala's hals heel langzaam en onder doode stilte geschiedt, gaat het strekken en krimpen van de dupák razendsnel en met veel tumult. Dupák betekent 'stampend'. De houten voeten zijn met lood verzwaard. Het lijf van de pop is een zak van stof. De stang waaraan de dupák hangt, gaat door het hoofd en het lijf en zit vast aan de houten heup. Het gat in het hoofd is wijder dan de dikte van de stang, waardoor de kop soepel op en neer gaat. Aan weerszijden van de kop van de dupák is een touw vastgemaakt. De touwen gaan omhoog en zijn bevestigd aan een speelhout. Door dit op en neer te bewegen, rekt en krimpt het lijf. De pop gaat als het ware door de knieën en veert weer op. Behalve springen kan de dupák ook om zijn as draaien; daarbij zwieren de armen wijd uit.

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel

Een poppenspe(e)lspeurspel met 24 vragen: quiz in twee versies

Dit *Poppenspe(e)lmuseumvragenspel* is een grappige, leerzame en (k)luchtige quiz over het (volks)poppentheater en de diverse poppenspeltechnieken. Door middel van enkele geluidsfragmenten (voor Windows en Android), tekst en beeld kun je op speelse wijze een reis maken door de wonderwereld van het poppentheater. Je ontdekt in 24 zoek- en kijkopdrachten de vele mogelijkheden en verschijningsvormen van het internationale poppen-, figuren- en objectentheater, beeldend theater en aanverwante kunsten. In het Poppenspe(e)lmuseum is de quiz ook offline beschikbaar.

Voor online, zie: <https://dutchpuppetrymuseumcollection.com/onderwijs>.

Jan Klaassen en Katrijn en hun buitenlandse neven en nichten

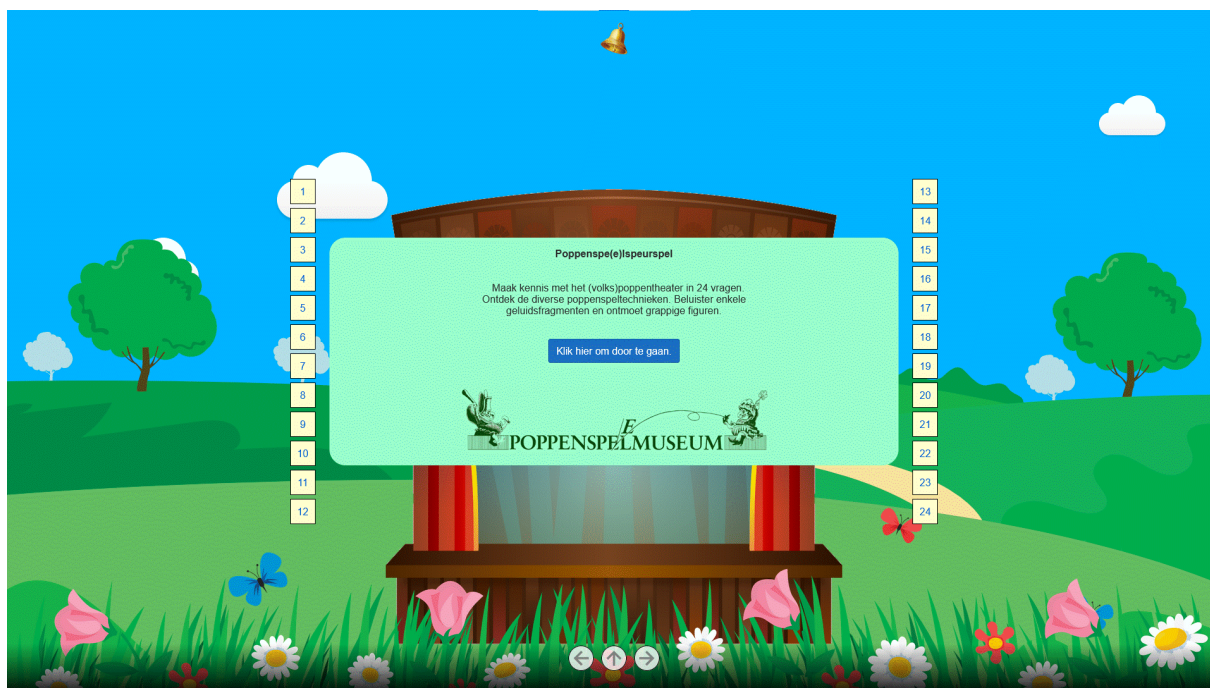
Wie poppenkast zegt, zegt *Jan Klaassen*. Tenminste, in Nederland. Jong of oud, iedereen heeft weleens een voorstelling gezien met in de hoofdrol die clowneske pop, die conflicten bij voorkeur oplost met bijtende spot dan wel met een *akketatje* – een flinke klap met een knuppel – en die eigenlijk maar voor één ding écht bang is: zijn vrouw *Katrijn*.

Maar het poppenspel omvat natuurlijk veel meer dan het komische oud-Hollandse poppenkastspel. Wereldwijd kent het poppentheater talloze verschijningsvormen en evenzoveel kleurrijke karakters. De Britse neef en nicht van Jan Klaassen en Katrijn – *Punch en Judy* – bijvoorbeeld. Of *Semar*, de clown met de fikse bolle bips uit het Indonesische *wayangspel*.

Poppentheater in en rondom een poppenkast: namen, figuren en begrippen

In het speurspel komen diverse woorden – waaronder namen, figuren en begrippen op het gebied van het poppentheater – aan de orde: van *aap*, *agent*, *handpop*, *masker*, *popjes op de plank*, *schim*, *stokpop* en *zotskolf* tot *commedia dell'arte*, *trompetter*, *Don Quichot*, *Faust*, *Pinokkio* en *prins Willem II*.

Elke opdracht is voorzien van een curieus plaatje dat gesitueerd is voor een poppentoneel: een theateropening met een opengetrokken gordijn. De suggestie is duidelijk: 'de voorstelling kan beginnen'. Links en rechts van het *lijsttoneel* kan geklikt worden op nummervakjes die verwijzen naar de vragen.

Afbeelding: screenshot offline quiz.

Het spel online: klik met je vinger of muis op het scherm – goed of fout

Klik je met je vinger (of door middel van de computermuis) op een nummervakje naar keuze – én op het juiste antwoord – dan geeft een groen vinkje, en het klinken van een bel, aan dat de vraag goed beantwoord is. Bij een foutmelding verschijnt er een rood kruis en hoor je het geluid van de klap van de knuppel van Jan Klaassen. Uiteraard mag en kan een gemaakte fout hersteld worden.

Het spel offline: klik met je vinger op het scherm – belgerinkel en klappgeluid

Start: begin het spel door een klik met je vinger op het aanraakscherm. Klik je vervolgens op een nummervakje naar keuze – én op het juiste antwoord – dan geeft een groen vinkje, en het klinken van de poppenkastbel, aan dat de vraag goed beantwoord is. Bij een foutmelding verschijnt er een rood kruis en hoor je het geluid van de klap van de houten knuppel van Jan Klaassen. Natuurlijk mag je een gemaakte fout herstellen.

Drie pijltjes onder de poppenkastplank: naar links, naar boven en naar rechts

Door een klik met je vinger of op het middelste pijltje kan het worden. Met het rechterpijltje vraag, met het linkerpijltje

muis (bij het online spel) spel opnieuw gespeeld ga je naar de volgende naar de vorige.

Icoontjes: spel online

Bij het online spel zijn er via icoontjes onderaan de poppenkastspeelplank een door-klikmogelijkheid naar enkele bronnen. Deze vormen als het ware een *poppentheater-encyclopedie* (Wikipedia).

Lezende pen

Met de zogenoemde De Voorlezer/*sprekende pen* bieden wij in het Poppenspe(e)lmuseum bij het vragenspel extra auditieve ondersteuning door middel van geluiden, muziek, spel-fragmenten en ingesproken tekst. Bij de offlineversie geeft de lezende pen – via het aanstippen van nummerstickers – de gelegenheid de ingesproken meerkeuze vragen met de mogelijke juiste antwoorden te beluisteren.

Afbeeldingen: De Voorlezer/sprekende pen, met [a] volumeknop en [b] start- en stopknop; screenshots online quiz.

Quiz online: een poppentheaterstrip

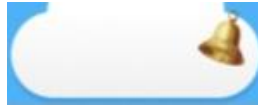
Na het beantwoorden van alle vragen kun icoontje controleren welke vragen je goed verschijnen er in een groen kader een plaatje en een tekstje. Zijn alle vragen goed beantwoord, ontdek dan jouw beloning: een *strip* over de avonturen van Jan Klaassen in een traditionele poppenkast met *handpoppen*. Applaus!

je ook via een klik op het schilderijlijst- of fout had. Is een antwoord juist, dan

Quiz offline: bon voor een Poppenspe(e)lmuseumpresentje

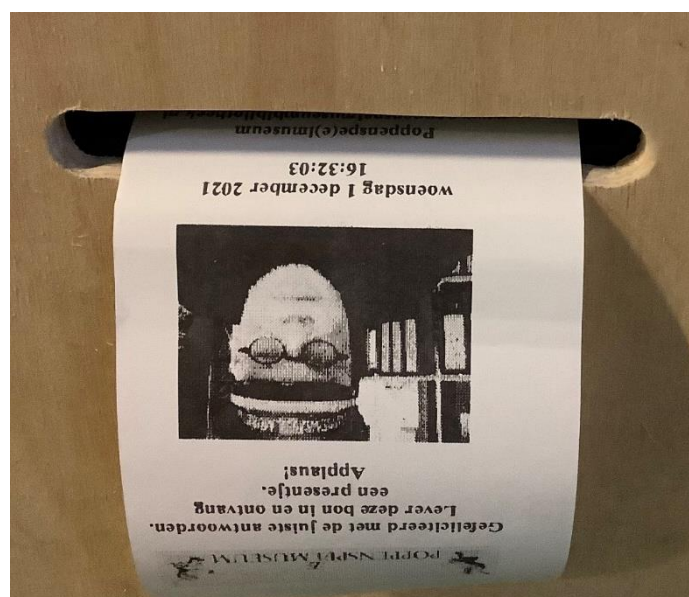
Na de beantwoording van een vraag – midden boven het poppenkast- je goed had. Is een vraag juist het lichtgroene kader een plaatje

kun je ook via een klik op de bel tafereel – controleren welke vragen beantwoord, dan verschijnt er in en een daarbij behorend tekstje.

Een uitgeprinte bon met jouw gezicht: een poppentheatercadeautje

Na een klik bij **Oplossing** – even wachten – en vervolgens een klik op **Afdrukken** bij het offline spel, ontdek je jouw beloning: een poppentheatercadeautje. Na inlevering van de uitgeprinte bon met een foto van jouw gezicht geeft deze recht op een verrassing: naar keuze een kleurplaat met een afbeelding van de oud-Hollandse Jan Klaassen en Katrijn, een briefkaart, of een poster met de vrolijke avonturen van Jan en Katrijn. Applaus!

Afbeeldingen: screenshot offline quiz met de juiste oplossing – poster met oud-Hollandse poppenkasttaferelen; deel poppenkast offline quiz met uitgeprinte bon.

Afbeeldingen: houten poppenkastje offline spel met aanraakscherm en screensaver logo's Poppenspe(e)lmuseum en geregistreerd museum en poster met de vrolijke avonturen van Jan en Katrijn; uitgeprinte bon offline quiz.

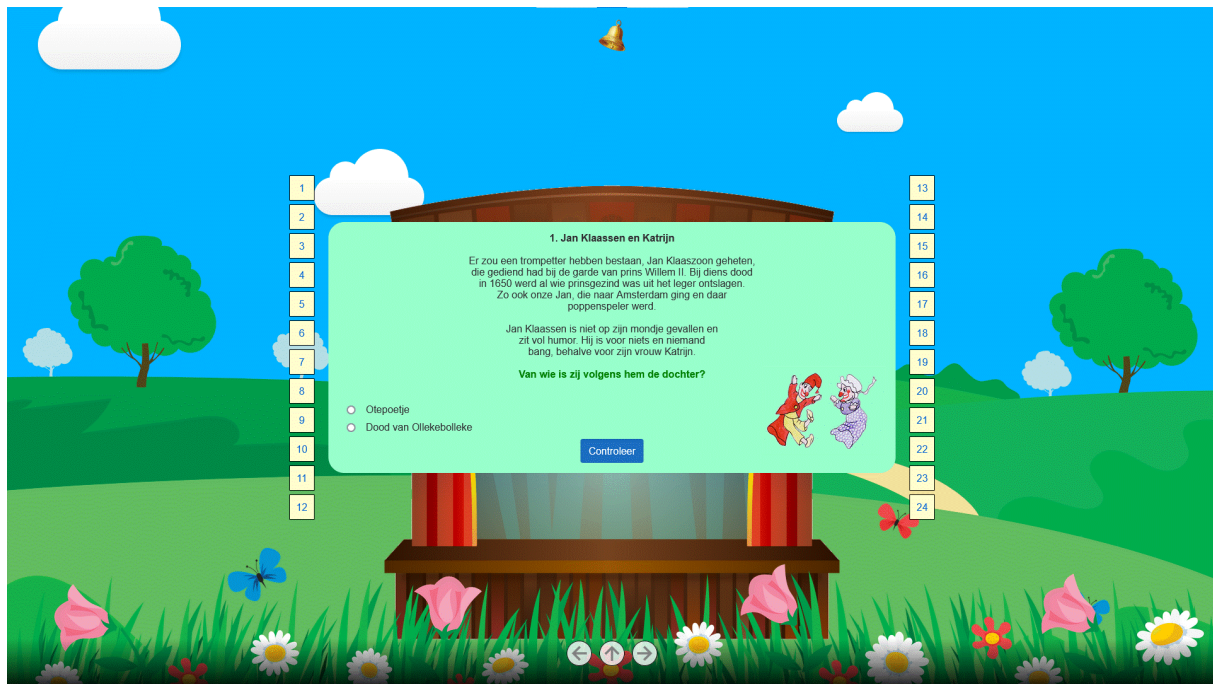
Bijlagen: afbeeldingen quiz en poppentheaternamen, -figuren en -begrippen.

Poppenspe(e)lmuseum ©
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29
<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/index.html>
info@poppenspelmuseum.nl

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel POPMUS OvdM

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel offline: 1 - 2

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

1. Jan Klaassen en Katrijn

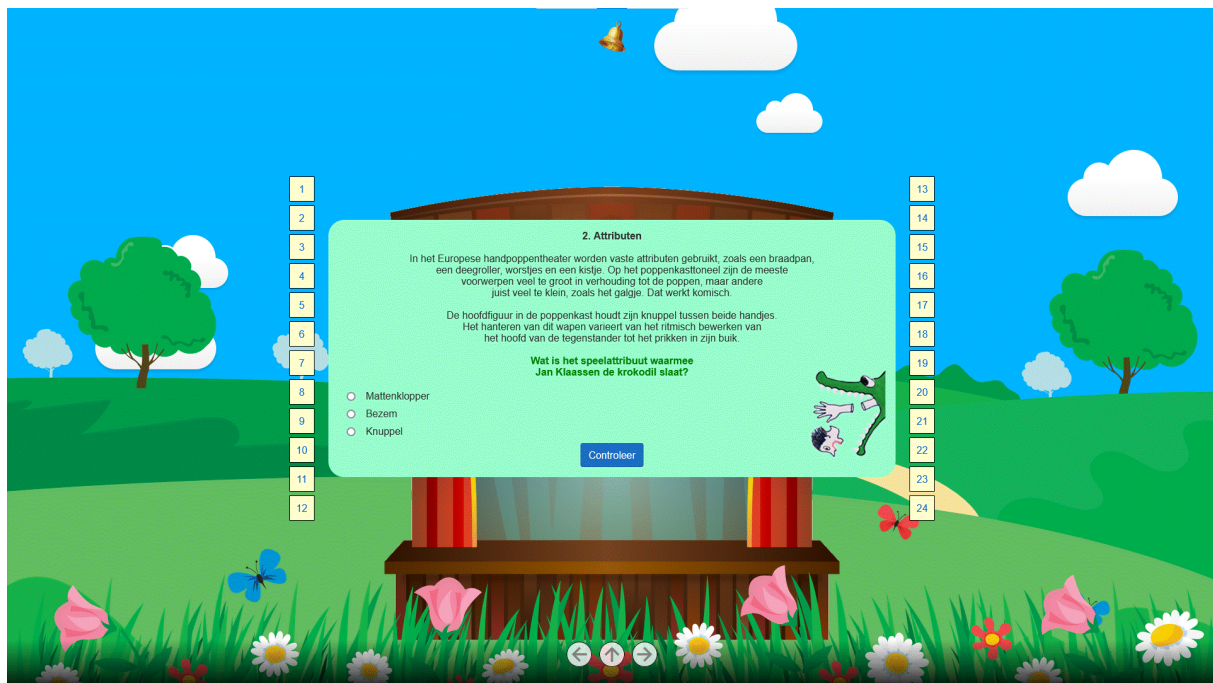
Er zou een trompetter hebben bestaan, Jan Klaaszoon geheten, die geklemd had bij de garde van prins Willem II. Bij diens dood in 1650 werd al wie prinsgezind was uit het leger ontslagen. Zo ook onze Jan, die naar Amsterdam ging en daar poppenspeler werd.

Jan Klaassen is niet op zijn mondje gevallen en zit vol humor. Hij is voor niets en niemand bang, behalve voor zijn vrouw Katrijn.

Van wie is zij volgens hem de dochter?

- Otpoetje
- Dood van Ollekebolleke

Controler

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

2. Attributen

In het Europese handpoppentheater worden vaste attributen gebruikt, zoals een braadpan, een deegroller, worstjes en een kistje. Op het poppenkasttoneel zijn de meeste voorwerpen veel te groot in verhouding tot de poppen, maar andere juist veel te klein, zoals het galgje. Dat werkt komisch.

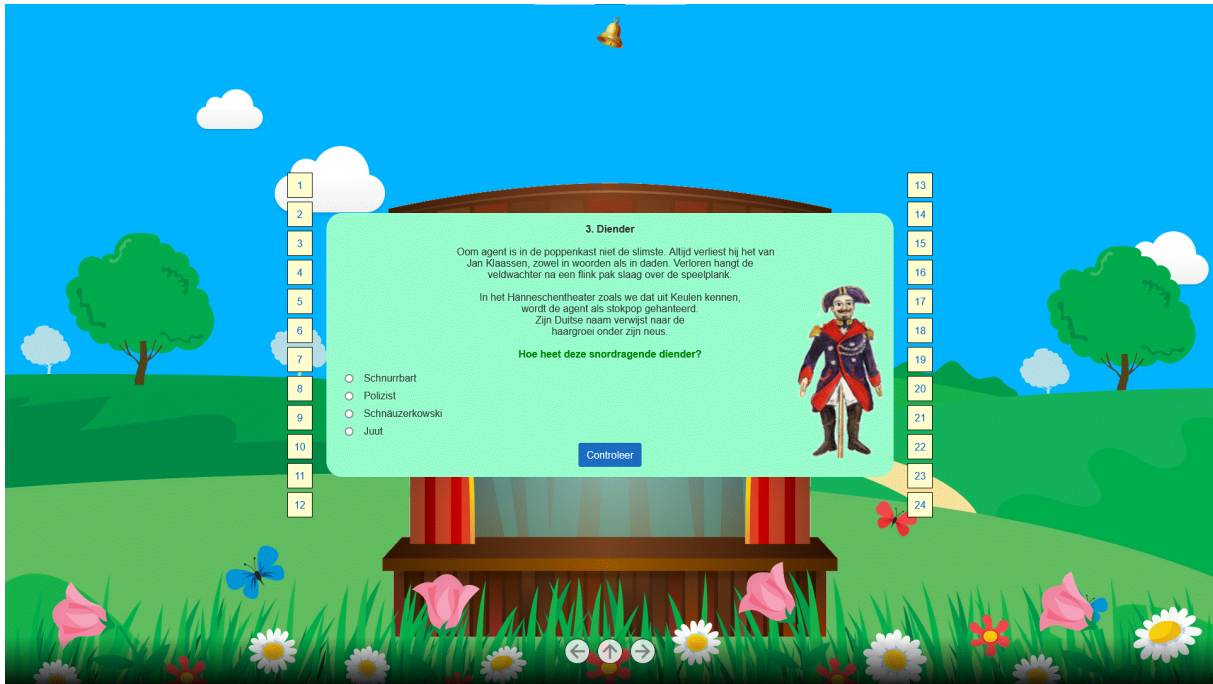
De hoofdfiguur in de poppenkast houdt zijn knuppel tussen beide handen. Het hanteren van dit wapen varieert van het ritmisch bewaken van het hoofd van de tegenstander tot het prikken in zijn buik.

Wat is het speelattribuut waarmee Jan Klaassen de krokodil slaat?

- Mattenklopper
- Bezem
- Knuppel

Controler

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 3 - 4

3. Diender

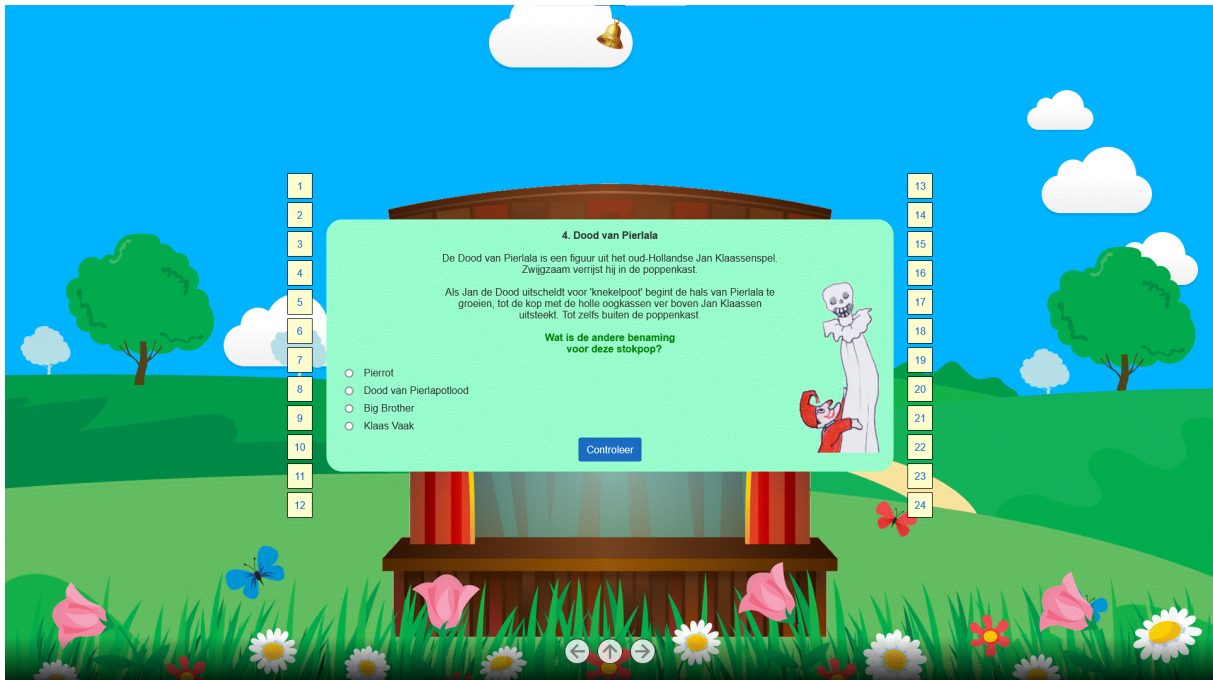
Oom agent is in de poppenkast niet de slimste. Altijd verliest hij het van Jan Klaassen, zowel in woorden als in daden. Verloren hangt de veldwachter na een flink pak slaag over de speelplank.

In het Händesentheater zoals we dat uit Keulen kennen, wordt de agent als stokpop gehanteerd. Zijn Duitse naam verwijst naar de haargroei onder zijn neus.

Hoe heet deze snordragende diender?

- Schnurbart
- Polzist
- Schnauzerkowski
- Joot

Controleer

4. Dood van Pierlala

De Dood van Pierlala is een figuur uit het oud-Hollandse Jan Klaassenspel. Zwijgzaam verrijst hij in de poppenkast.

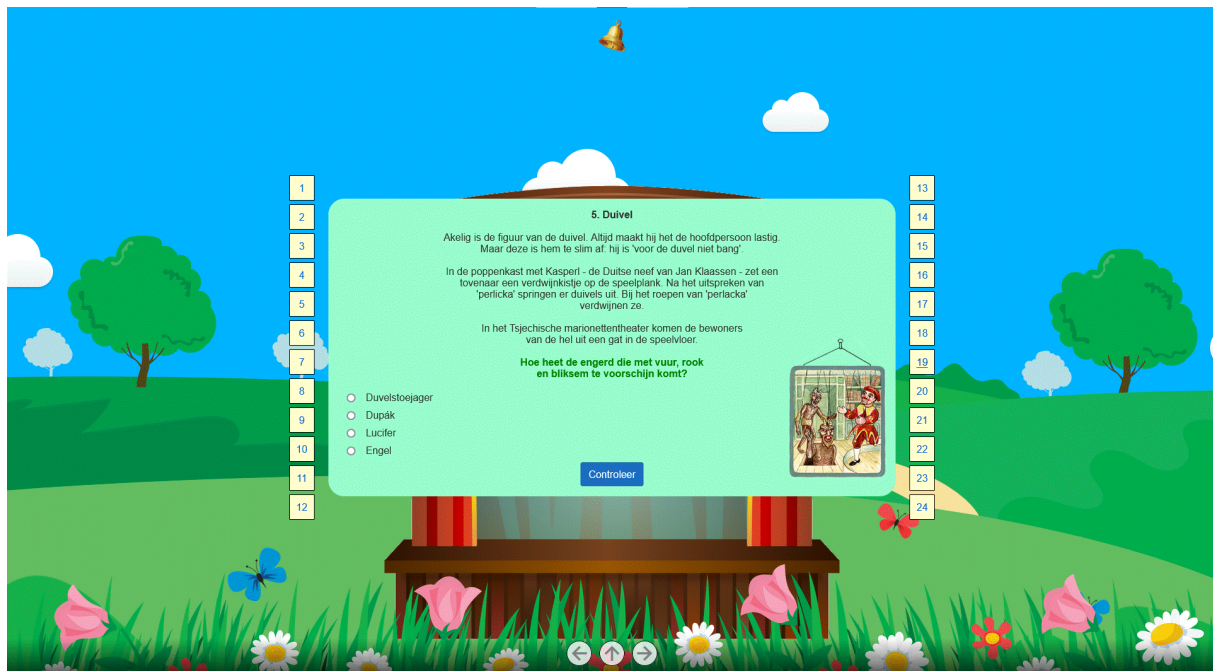
Als Jan de Dood uitscheidt voor 'knekelpoot' begint de hals van Pierlala te groeien, tot de kop met de holle oogkassen ver boven Jan Klaassen uitsteekt. Tot zelfs buiten de poppenkast.

Wat is de andere benaming voor deze stokpop?

- Pierrot
- Dood van Pierlapotlood
- Big Brother
- Klaas Vaak

Controleer

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 5 - 6

5. Duivel

Akeig is de figuur van de duivel. Altijd maakt hij het de hoofdpersoon lastig. Maar deze is hem te slim af, hij is 'voor de duivel niet bang'.

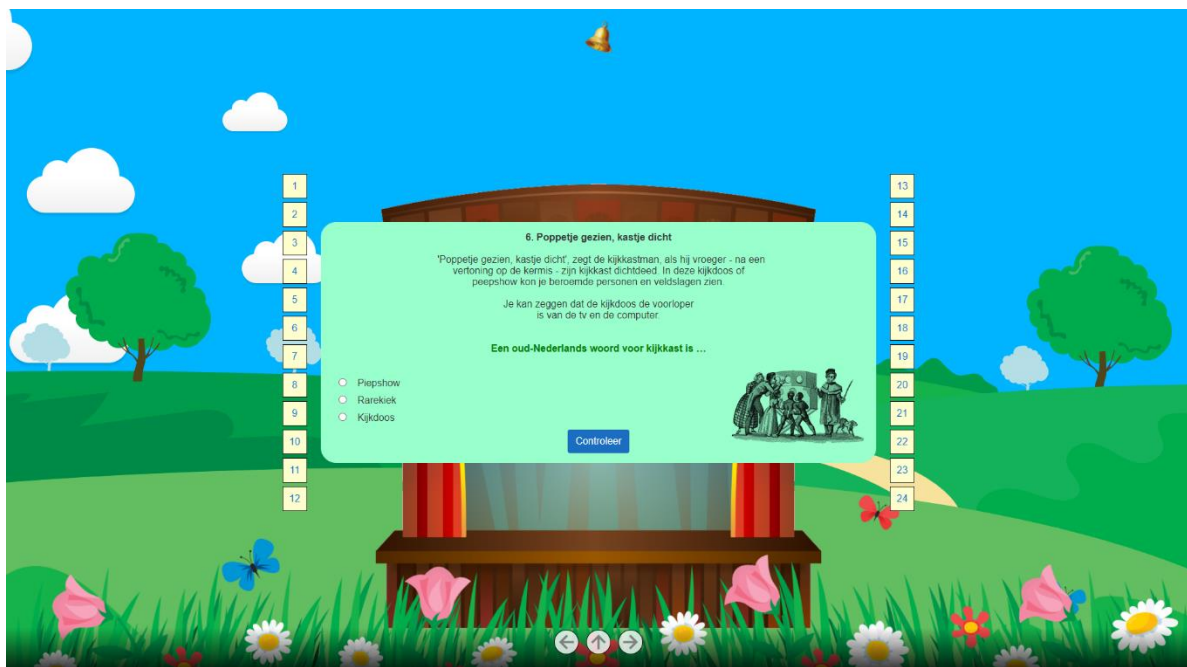
In de poppenkast met Kasperl - de Duitse neef van Jan Klaassen - zit een tovenaer een verdwijnkistje op de speelplank. Na het uitspreken van 'perlicka' springen er duivels uit. Bij het roepen van 'perlicka' verdwijnen ze.

In het Tsjechische marionettentheater komen de bewoners van de hel uit een gat in de speelvloer.

Hoe heet de engerd die met vuur, rook en bliksem te voorschijn komt?

- Duivelstoeljager
- Dupak
- Lucifer
- Engel

Controleer

6. Poppetje gezien, kastje dicht

'Poppetje gezien, kastje dicht', zegt de kijkkastman, als hij vroeger - na een vertoning op de kermis - zijn kijkkast dichtdoet. In deze kijkdoos of peepshow kon je beroemde personen en veldslagen zien.

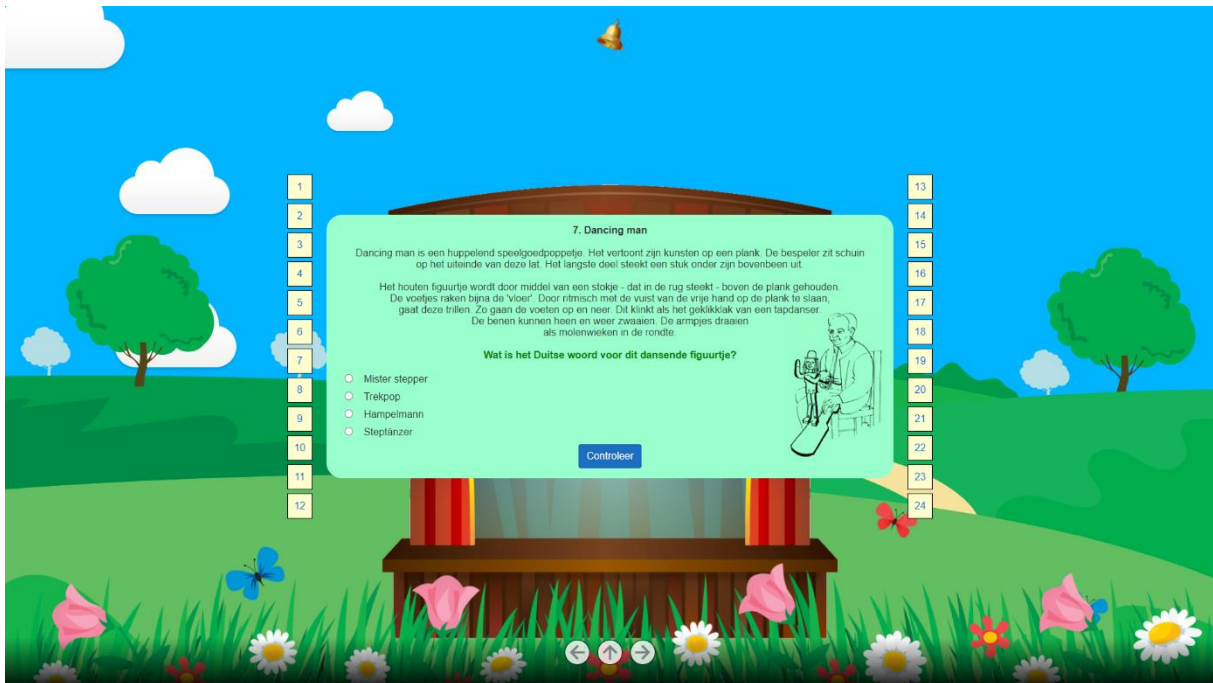
Je kan zeggen dat de kijkdoos de voorloper is van de tv en de computer.

Een oud-Nederlands woord voor kijkkast is ...

- Piepshow
- Rarekiek
- Kijkdoos

Controleer

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 7 - 8

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

7. Dancing man

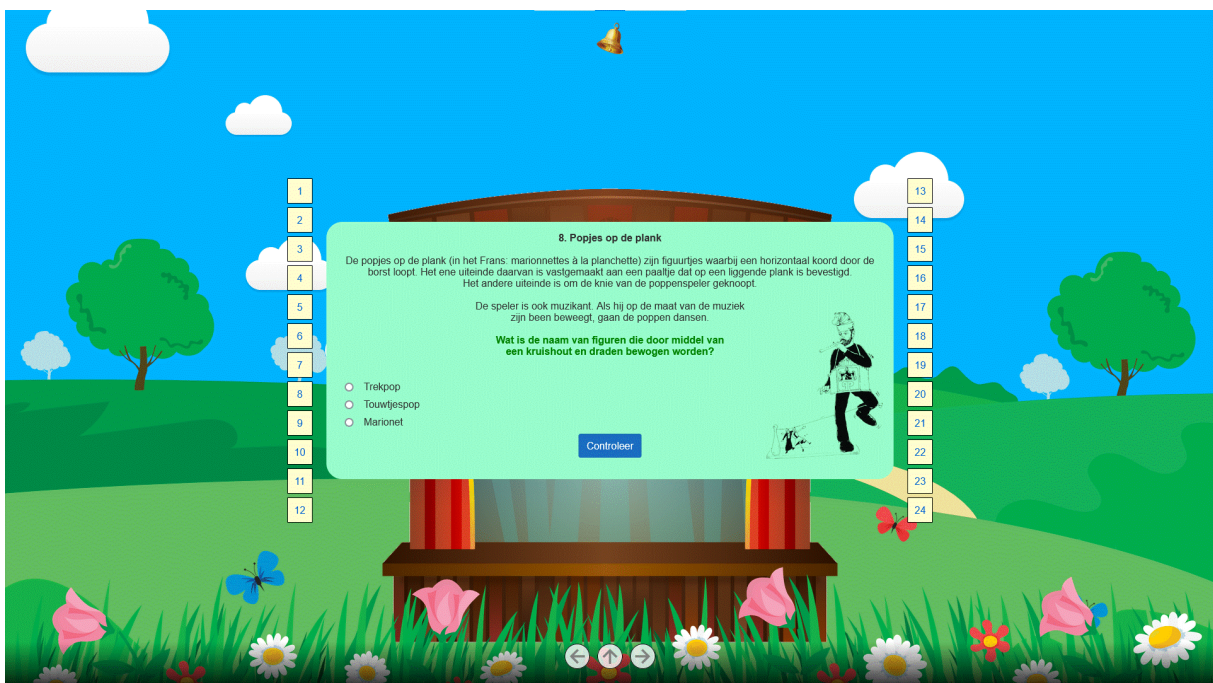
Dancing man is een huppelend speelgoedpoppetje. Het vertoont zijn kunsten op een plank. De bespeler zit schuin op het uiteinde van deze lat. Het langste deel steekt een stuk onder zijn bovenbeen uit.

Het houten figuurtje wordt door middel van een stokje - dat in de rug steekt - boven de plank gehouden. De voeljes raken bijna de 'vloer'. Door ritmisch met de vuist van de vrije hand op de plank te slaan, gaat deze trillen. Zo gaan de voeten op en neer. Dit klinkt als het gekkklak van een tapdanser. De benen kunnen heen en weer zwaaien. De armpjes draaien als motenwieken in de rondte.

Wat is het Duitse woord voor dit dansende figuurtje?

- Mister stepper
- Trekpop
- Hampelmann
- Steptänzer

Controler

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

8. Popjes op de plank

De popjes op de plank (in het Frans: marionnettes à la planchette) zijn figuurtjes waarbij een horizontaal koord door de borst loopt. Het ene uiteinde daarvan is vastgemaakt aan een paaltje dat op een liggende plank is bevestigd. Het andere uiteinde is om de knie van de poppenspeler geknoopt.

De speler is ook muzikant! Als hij op de maat van de muziek zijn been beweegt, gaan de poppen dansen.

Wat is de naam van figuren die door middel van een krutshout en draden bewogen worden?

- Trekpop
- Touwjespop
- Marionet

Controler

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 9 - 10

🔔

9. Ombres chinoises

In de achttiende eeuw brachten reizigers uit China verhalen mee over lantaarns waarin schaduwfiguren bewogen door de opstijgende warme lucht van kaarsen. Zo is in Europa de naam 'ombres chinoises' (Chinees schimmen) ontstaan als benaming voor een schimmenspel.

De platie, uit karton gesneden figuurpjes worden langs een strakgespannen wit doek bewogen. Tussen dit scherm en de speler is een lichtbron geplaatst een kaars of een (olie)lamp.

Uit welk land komt de gebochelde schimffiguur Karagöz (spreek uit: karageus, met de g van 'goal')?

- India
- Turkije
- Japan

[Controleer](#)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

🔔

10. Wayang

Wayang betekent 'schaduw'. Het woord omvat poppen-, schimmen-, maskerspel en dans. Het gamelanorkest is een onmisbaar onderdeel van een wayangvoorstelling. Het orkest bestaat uit gongs, xylofoons, fluiten, een trom en snaarinstrumenten. Ook zangstemmen zijn belangrijk.

De dalang is de poppenspeler en de leider van het orkest dat achter hem zit. Hij beweegt alle figuren, spreekt hun rollen, zingt en vertelt. De dalang zit met gekruiste benen achter het speelscherm, met het gezicht naar het publiek gericht.

Wayangopvoeringen duren meestal een hele nacht. Altijd gaat het om de strijd tussen goed en kwaad.

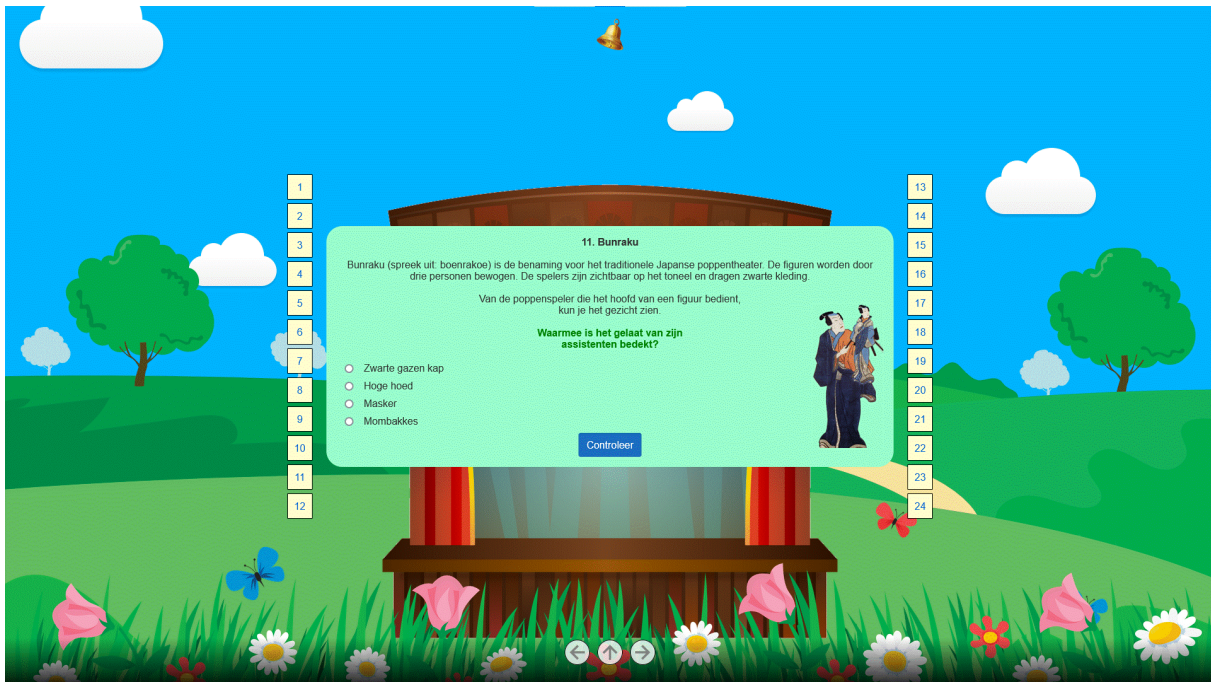
Wayang-kultifiguren zijn gemaakt van ...

- Hout
- Buffelleer
- Karton

[Controleer](#)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 11 - 12

11. Bunraku

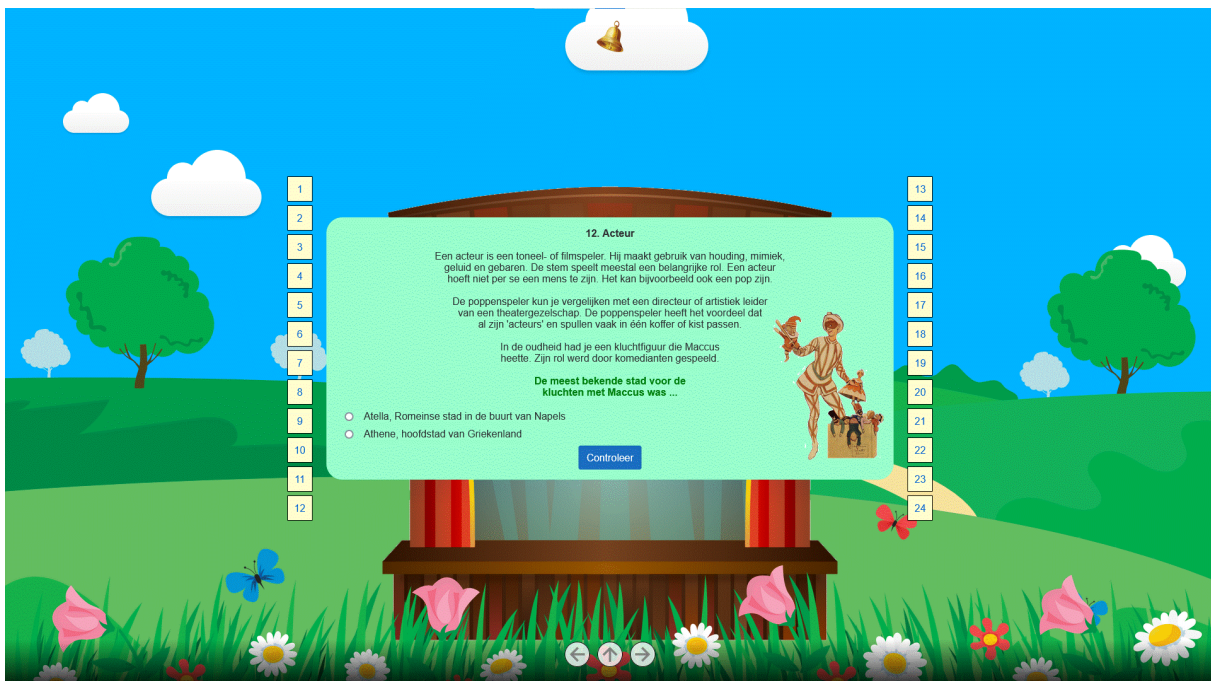
Bunraku (spreek uit: boenraoke) is de benaming voor het traditionele Japanse poppentheater. De figuren worden door drie personen bewogen. De spelers zijn zichtbaar op het toneel en dragen zwarte kleding.

Van de poppenspeler die het hoofd van een figuur bedient, kun je het gezicht zien.

Waarmee is het gelaat van zijn assistenten bedekt?

- Zwarte gazen kap
- Hoge hoed
- Masker
- Mombakkes

Controler

12. Acteur

Een acteur is een toneel- of filmspeler. Hij maakt gebruik van houding, mimiek, geluid en gebaren. De stem speelt meestal een belangrijke rol. Een acteur hoeft niet per se een mens te zijn. Het kan bijvoorbeeld ook een pop zijn.

De poppenspeler kun je vergelijken met een directeur of artsbekier leider van een theatergezelschap. De poppenspeler heeft het voordeel dat al zijn 'acteurs' en spullen vaak in één koffer of kist passen.

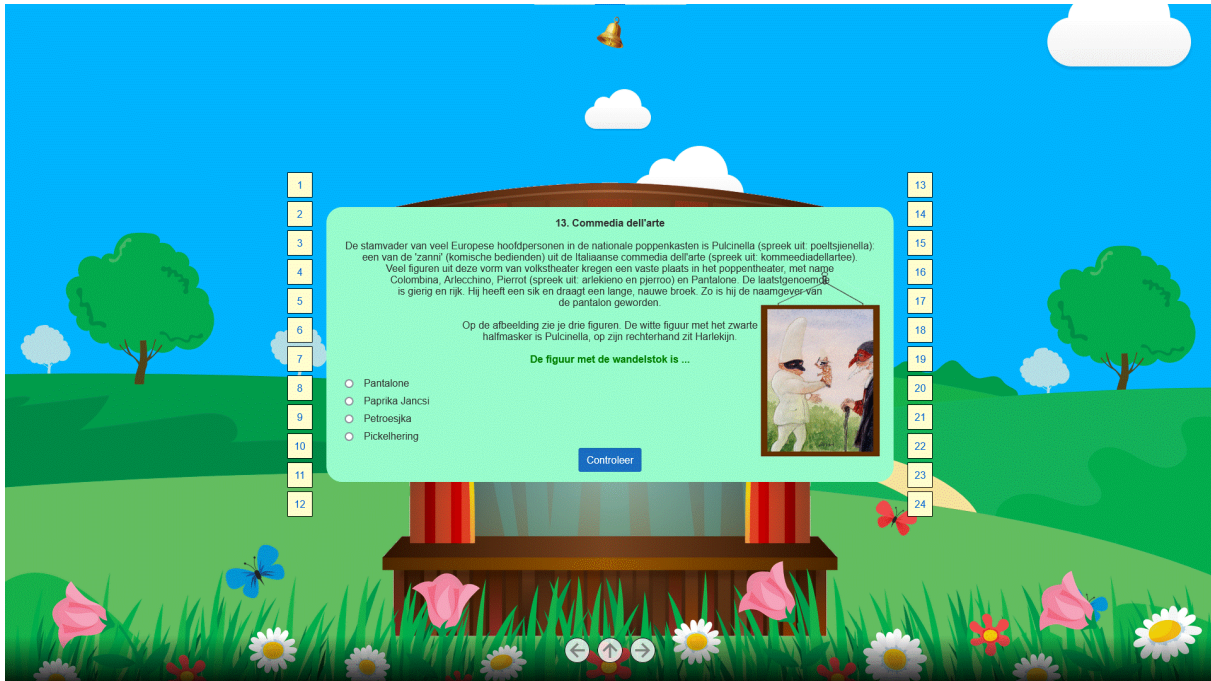
In de oudheid had je een kluchtfiguur die Maccus heette. Zijn rol werd door komedianten gespeeld.

De meest bekende stad voor de kluchten met Maccus was ...

- Atella, Romeinse stad in de buurt van Napels
- Athene, hoofdstad van Griekenland

Controler

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 13 - 14

13. **Commedia dell'arte**

De stamvader van veel Europese hoofdpersonen in de nationale poppenkasten is Pulcinella (spreek uit: poelt-sjenella), een van de 'zanni' (komsiche bedienden) uit de Italiaanse commedia dell'arte (spreek uit: kommeediadellarte).

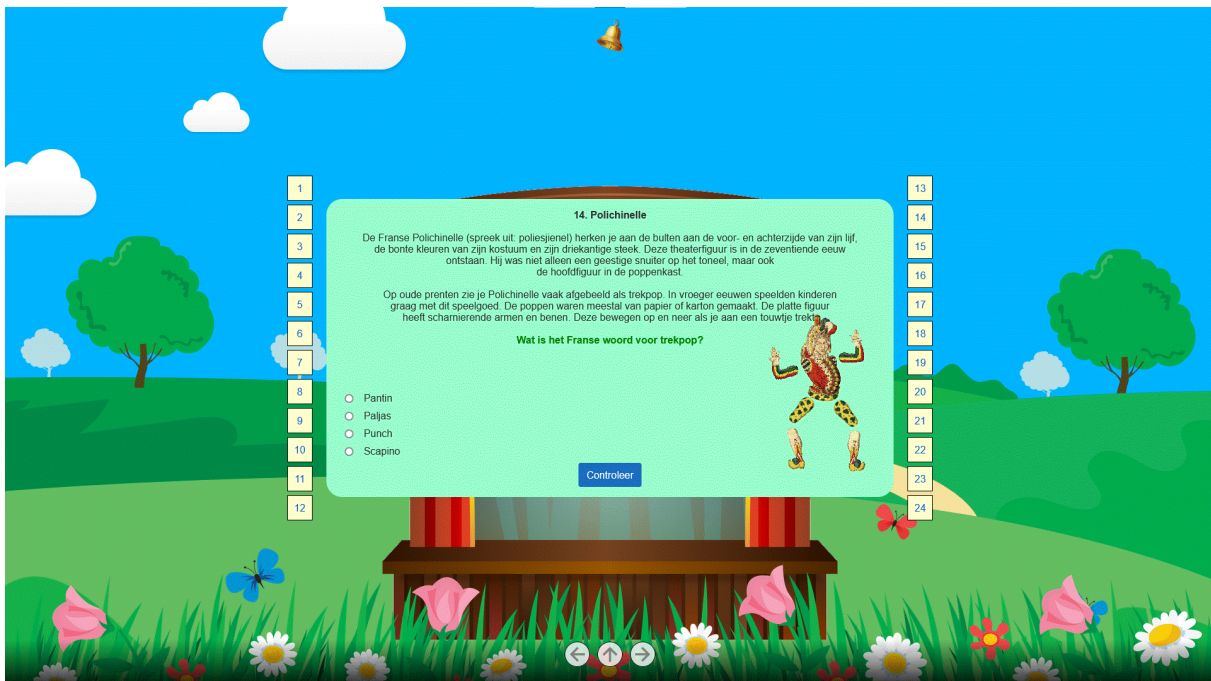
Veel figuren uit deze vorm van volkstheater kregen een vaste plaats in het poppentheater, met name Colombina, Arlecchino, Pierrot (spreek uit: ariekieno en pierroo) en Pantalone. De laatstegenoemde is gierig en rijk. Hij heeft een sik en draagt een lange, nauwe broek. Zo is hij de naamgever van de pantalon geworden.

Op de afbeelding zie je drie figuren. De witte figuur met het zwarte halfmasker is Pulcinella, op zijn rechterhand zit Harlekin.

De figuur met de wandelstok is ...

- Pantalone
- Paprika Jancsi
- Petroesjka
- Pickelherring

Controlleer

14. **Polichinelle**

De Franse Polichinelle (spreek uit: poljesjenel) herken je aan de bulten aan de voor- en achterzijde van zijn lijf, de bonte kleuren van zijn kostuum en zijn driekantige steek. Deze theaterfiguur is in de zeventiende eeuw ontstaan. Hij was niet alleen een geestige snuiter op het toneel, maar ook de hoofdfiguur in de poppenkast.

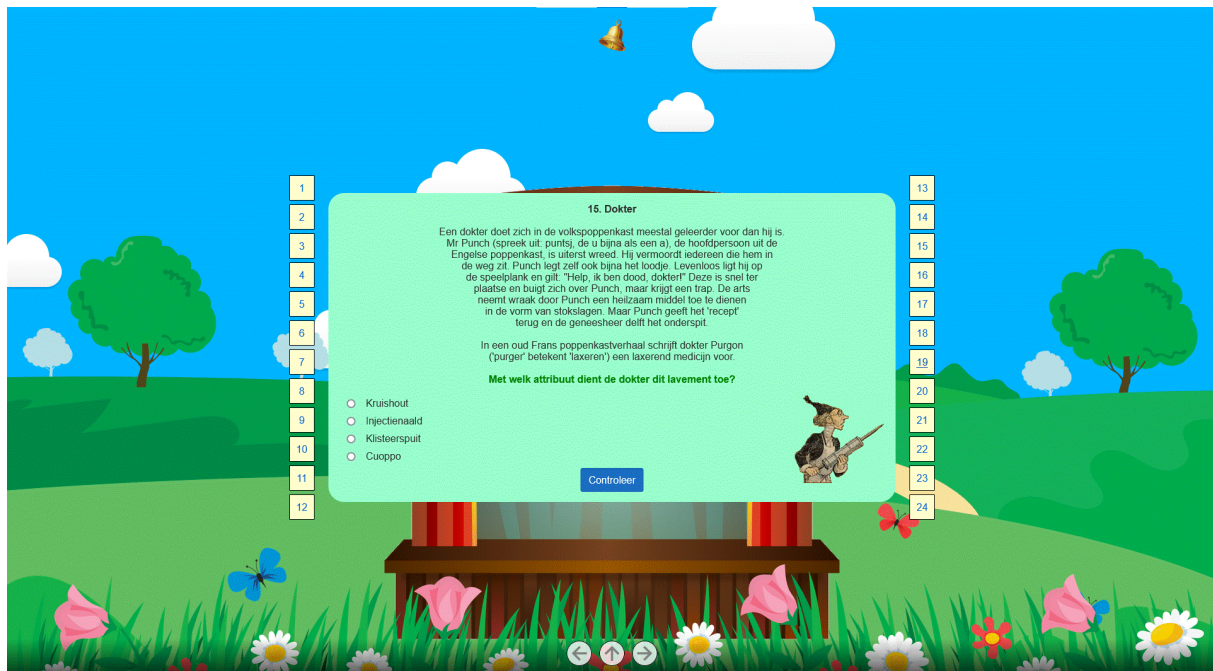
Op oude prenten zie je Polichinelle vaak afgebeeld als trekpop. In vroeger eeuwen speelden kinderen graag met dit speelgoed. De poppen waren meestal van papier of karton gemaakt. De platte figuur heeft scharnierende armen en benen. Deze bewegen op en neer als je aan een touwtje trekt.

Wat is het Franse woord voor trekpop?

- Pantin
- Paljas
- Punch
- Scapino

Controlleer

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 15 - 16

16. Dokter

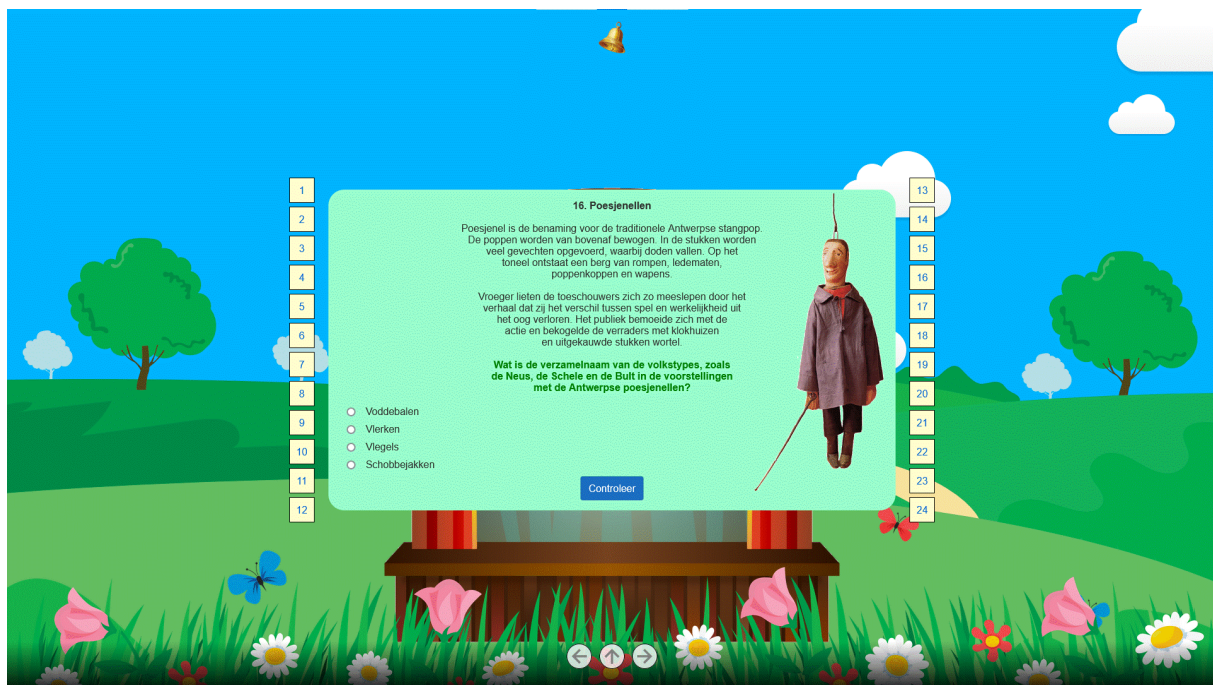
Een dokter doet zich in de volkspoppenkast meestal geleerder voor dan hij is. Mr Punch (spreek uit, punts, de u bijna als een a), de hooftpersoon uit de Engelse poppenkast, is uiterst wreed. Hij vermoordt iedereen die hem in de weg zit. Punch legt zelf ook bijna het loodje. Leventoos ligt hij op de speelplank en gillt: "Help, ik ben dood, dokter!" Deze is snel ter plaatse en buigt zich over Punch, maar krijgt een trap. De arts neemt wraak door Punch een heilzaam middel toe te dienen in de vorm van stokslagen. Maar Punch geeft het 'recept' terug en de geneesheer deeft het onderspit.

In een oud Frans poppenkastverhaal schrijft dokter Purgon ('purger' betekent 'laxeren') een laxerend medicijn voor.

Met welk attribuut dient de dokter dit lavement toe?

- Kruishout
- Injectienaald
- Klisteursput
- Cuoppo

Controler

16. Poesjenellen

Poesjenel is de benaming voor de traditionele Antwerpse slangpop. De poppen worden van bovenaf bevoegd. In de stukken worden veel gevechten opgevoerd, waarbij doden vallen. Op het toneel ontstaat een berg van rompen, ledematen, poppenkoppen en wapens.

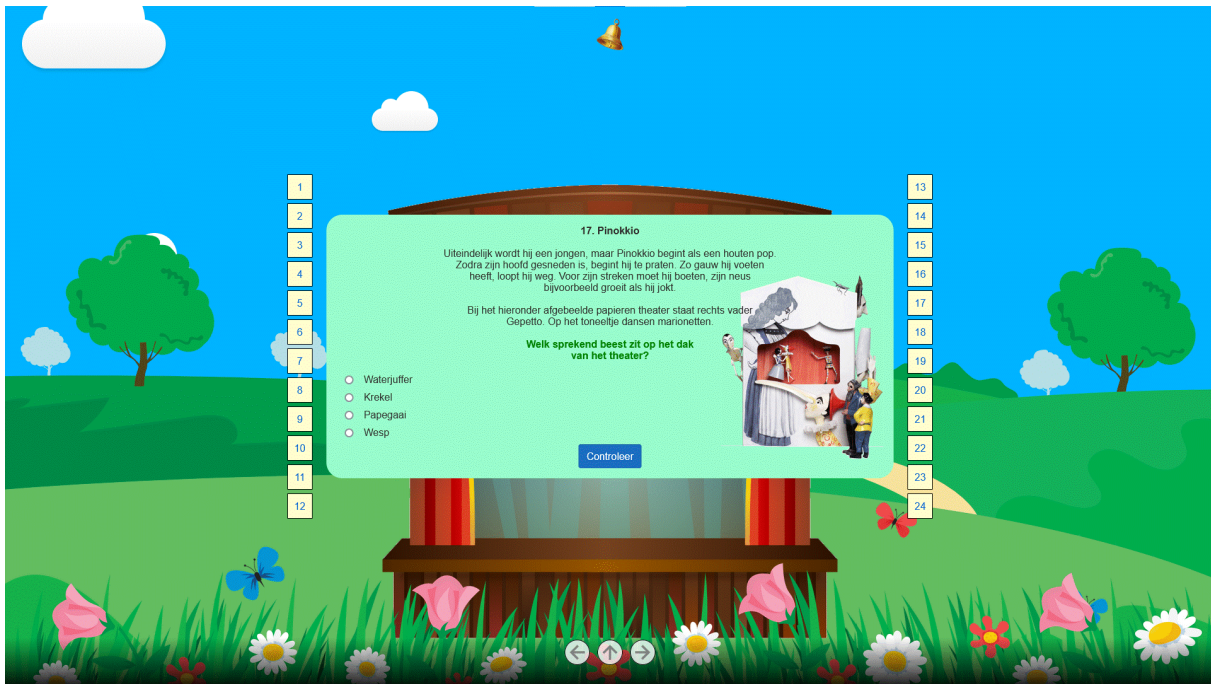
Vroeger lieten de toeschouwers zich zo meeslepen door het verhaal dat zij het verschil tussen spel en werkelijkheid uit het oog verloren. Het publiek bemoeide zich met de actie en bekogelde de verraders met klokhuzen en uitgekauwde stukken wortel.

Wat is de verzamelnaam van de volkstypes, zoals de Neus, de Schele en de Bult in de voorstellingen met de Antwerpse poesjenellen?

- Voddebalen
- Vierken
- Viegels
- Schobbejakken

Controler

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 17 - 18

17. Pinokkio

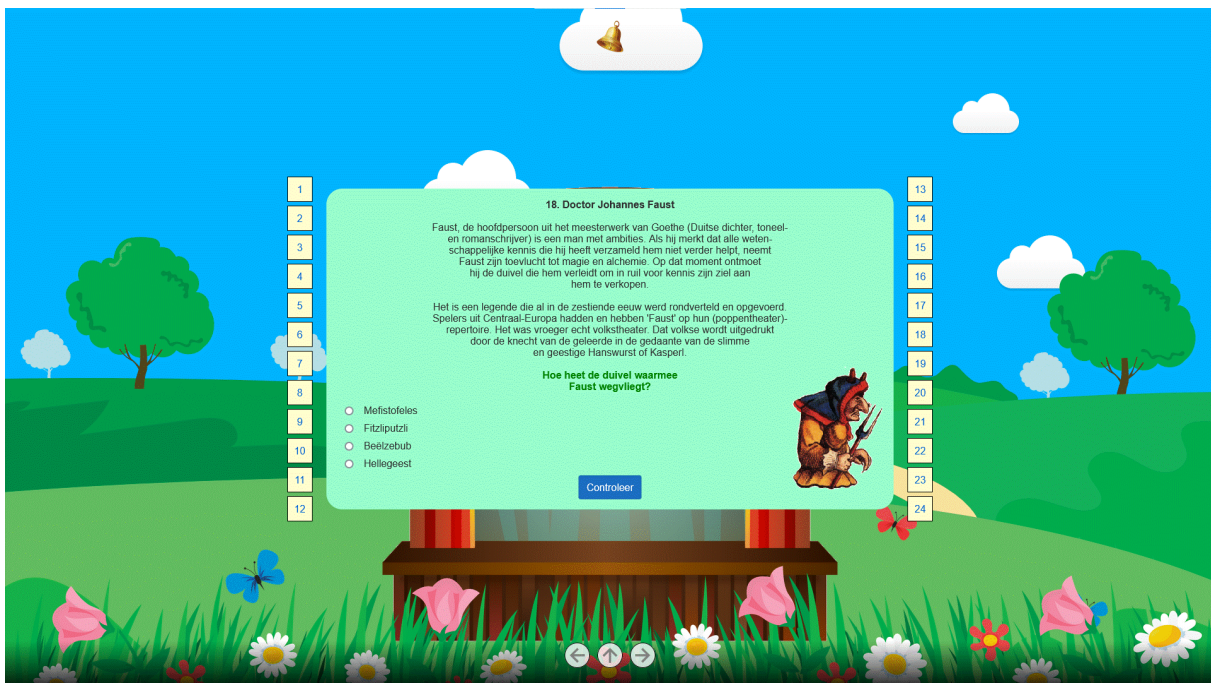
Uiteindelijk wordt hij een pingen, maar Pinokkio begint als een houten pop. Zodra zijn hoofd gesneden is, begint hij te praten. Zo gauw hij voeten heeft, loopt hij weg. Voor zijn streken moet hij boeten, zijn neus bijvoorbeeld groeit als hij jukt.

Bij het hieronder afgebeelde papieren theater staat rechts vader Gepetto. Op het toneeltje dansen marionetten.

Welk sprekend beest zit op het dak van het theater?

- Waterjuffer
- Krokkel
- Papegaai
- Wesp

Controleer

18. Doctor Johannes Faust

Faust, de hoofdpersoon uit het meesterwerk van Goethe (Duitse dichter, toneel- en romanschrijver) is een man met ambities. Als hij merkt dat alle welschappelijke kennis die hij heeft verzameld hem niet verder helpt, neemt Faust zijn toevlucht tot magie en alchemie. Op dat moment ontmoet hij de duivel die hem verleidt om in ruil voor kennis zijn ziel aan hem te verkopen.

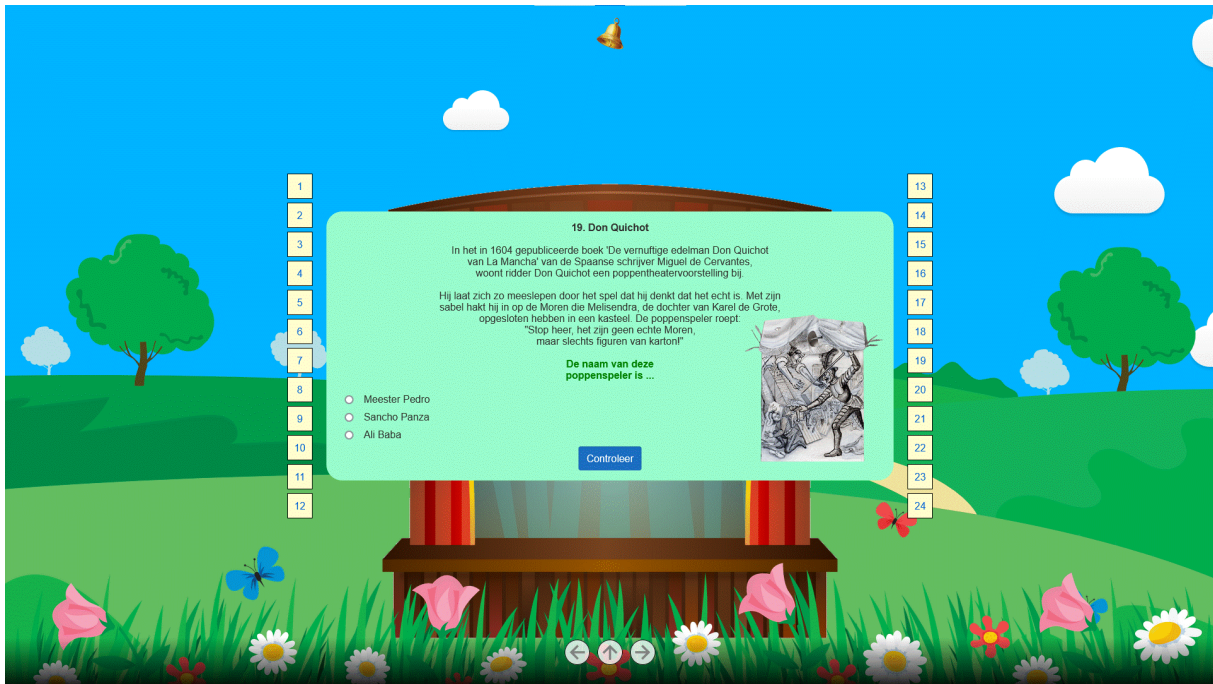
Het is een legende die al in de zestiende eeuw werd rondverteld en opgevoerd. Spelers uit Contrail-Europa hadden en hebben 'Faust' op hun (poppentheater) repertoire. Het was vroeger echt volkstoneel. Dat volkstoneel wordt uitgedrukt door de knecht van de geleerde in de gedaante van de slimme en geestige Hanswurst of Kasperl.

Hoe heet de duivel waarmee Faust wegvliegt?

- Mefistofeles
- Fitzliputzli
- Beelzebub
- Hollegeest

Controleer

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 19 - 20

19. **Don Quichot**

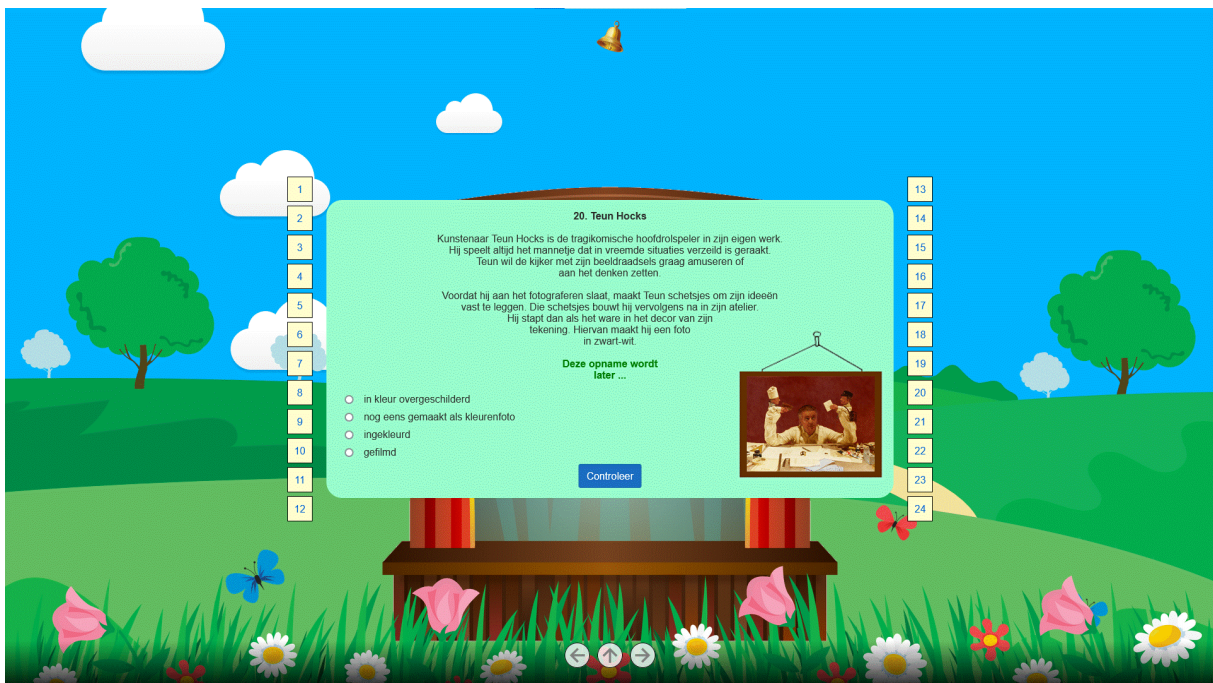
In het in 1604 gepubliceerde boek 'De vernuftige edelman Don Quichot van La Mancha' van de Spaanse schrijver Miguel de Cervantes, woont ridder Don Quichot een poppentheatervoorstelling bij.

Hij laat zich zo meeslepen door het spel dat hij denkt dat het echt is. Met zijn sabel hakt hij in op de Moren die Melsendra, de dochter van Karel de Grote, opgesloten hebben in een kasteel. De poppenspeler roept:
"Stop heer, het zijn geen echte Moren, maar slechts figuren van karton!"

De naam van deze poppenspeler is ...

- Meester Pedro
- Sancho Panza
- Ali Baba

Controleer

20. **Teun Hocks**

Kunstenaar Teun Hocks is de tragikomsche hoofdrolspeler in zijn eigen werk. Hij speelt altijd het mannetje dat in vreemde situaties verzeild is geraakt. Teun wil de kijker met zijn beeldraadsels graag amuseren of aan het denken zetten.

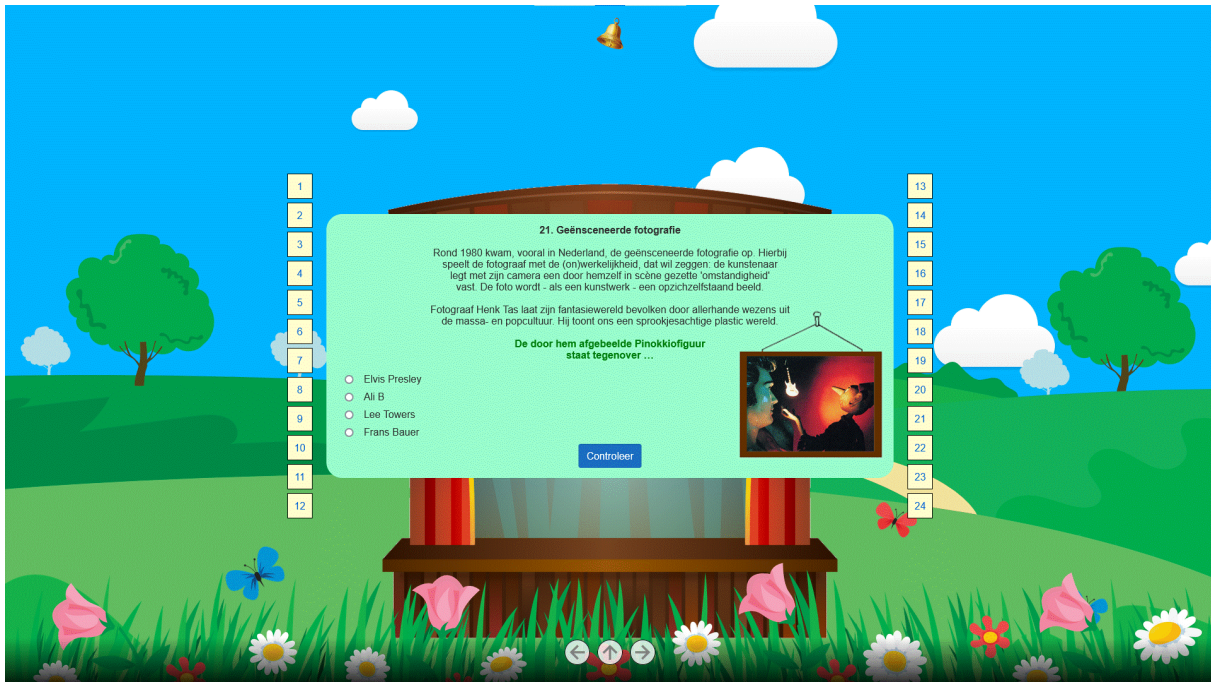
Voordat hij aan het fotograferen slaat, maakt Teun schetsjes om zijn ideeën vast te leggen. Die schetsjes bouwt hij vervolgens na in zijn atelier. Hij stapt dan als het ware in het decor van zijn tekening. Hiervan maakt hij een foto in zwart-wit.

Deze opname wordt later ...

- in kleur overgeschilderd
- nog eens gemaakt als kleurenfoto
- ingekleurd
- gefilmd

Controleer

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 21 - 22

21. **Geësceneerde fotografie**

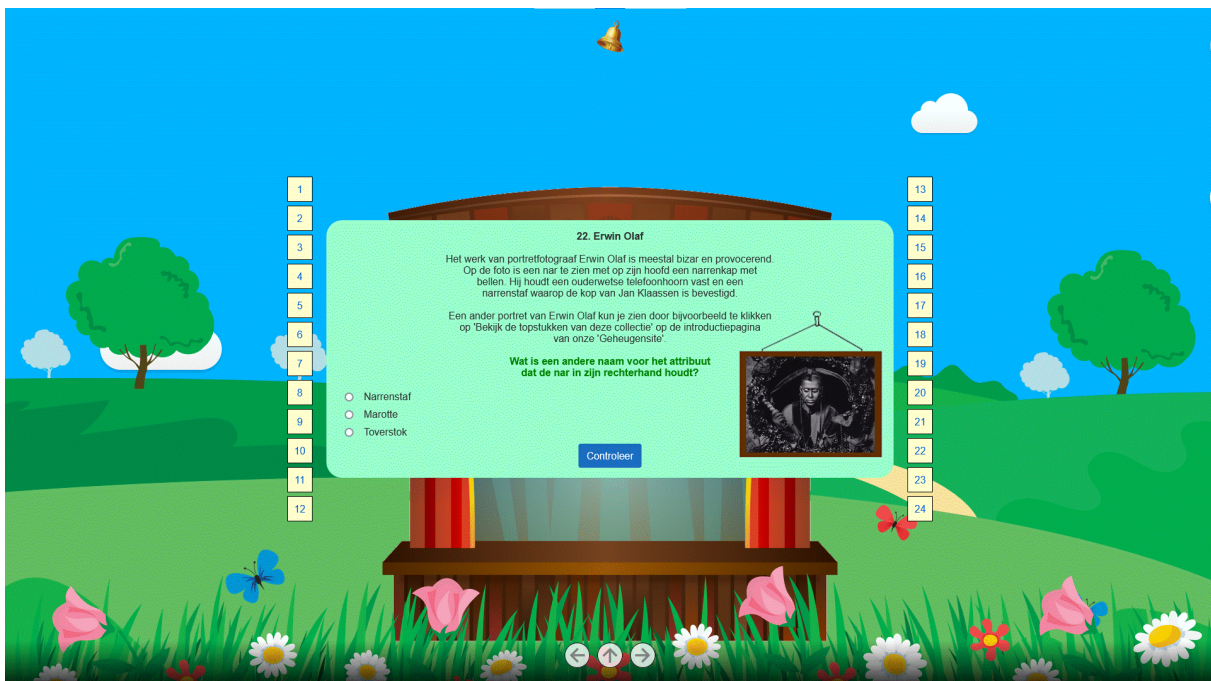
Rond 1980 kwam, vooral in Nederland, de geësceneerde fotografie op. Hierbij speelt de fotograaf met de (on)werkelijkheid, dat wil zeggen: de kunstenaar legt met zijn camera een door hemzelf in scène gezette 'omstandigheid' vast. De foto wordt - als een kunstwerk - een opzichzelfstaand beeld.

Fotograaf Henk Tas laat zijn fantasiewereld bevolken door allerlei wezens uit de massa- en popcultuur. Hij toont ons een sprookjesachtige plastic wereld.

De door hem afgebeelde Pinokkiofiguur staat tegenover ...

- Elvis Presley
- Ali B
- Lee Towers
- Frans Bauer

Controler

22. **Erwin Olaf**

Het werk van portretfotograaf Erwin Olaf is meestal bizar en provocerend. Op de foto is een nar te zien met op zijn hoofd een narrenkap met bellen. Hij houdt een ouderwets telefoonhoorn vast en een narrenstaf waarop de kop van Jan Klaassen is bevestigd.

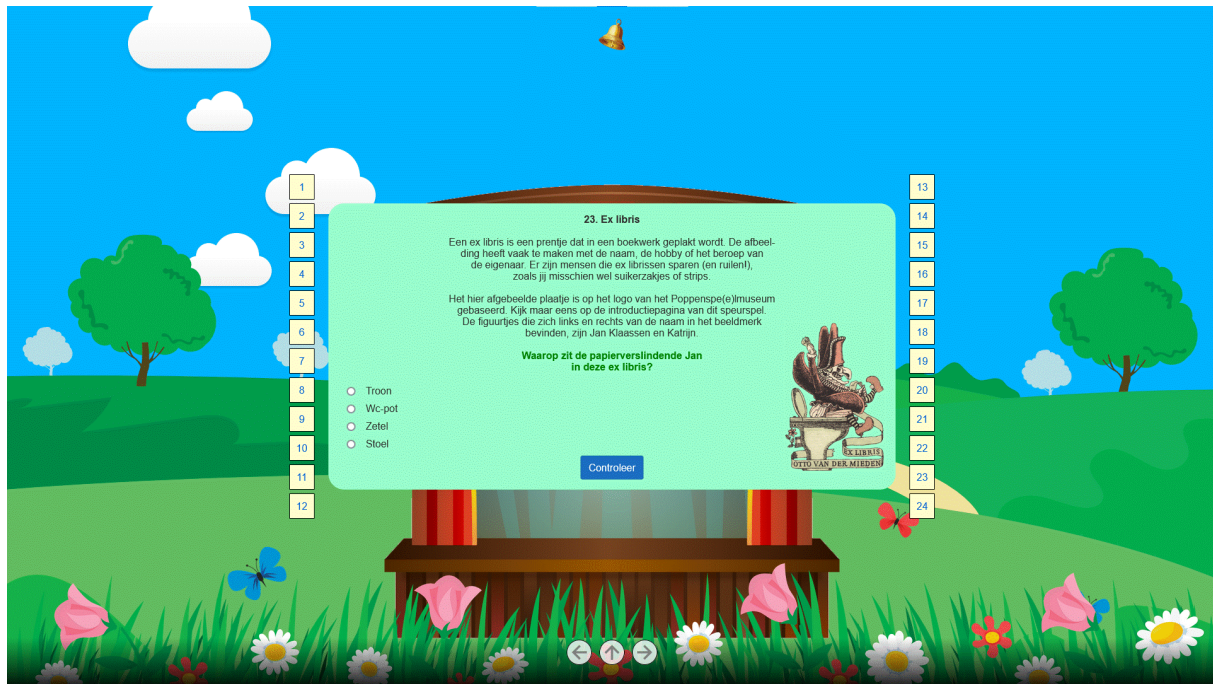
Een ander portret van Erwin Olaf kun je zien door bijvoorbeeld te klikken op 'Bekijk de topstukken van deze collectie' op de introductiepagina van onze 'Geheugenstie'.

Wat is een andere naam voor het attribuut dat de nar in zijn rechterhand houdt?

- Narrenstaf
- Marotte
- Toverstok

Controler

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: 23 - 24

23. Ex libris

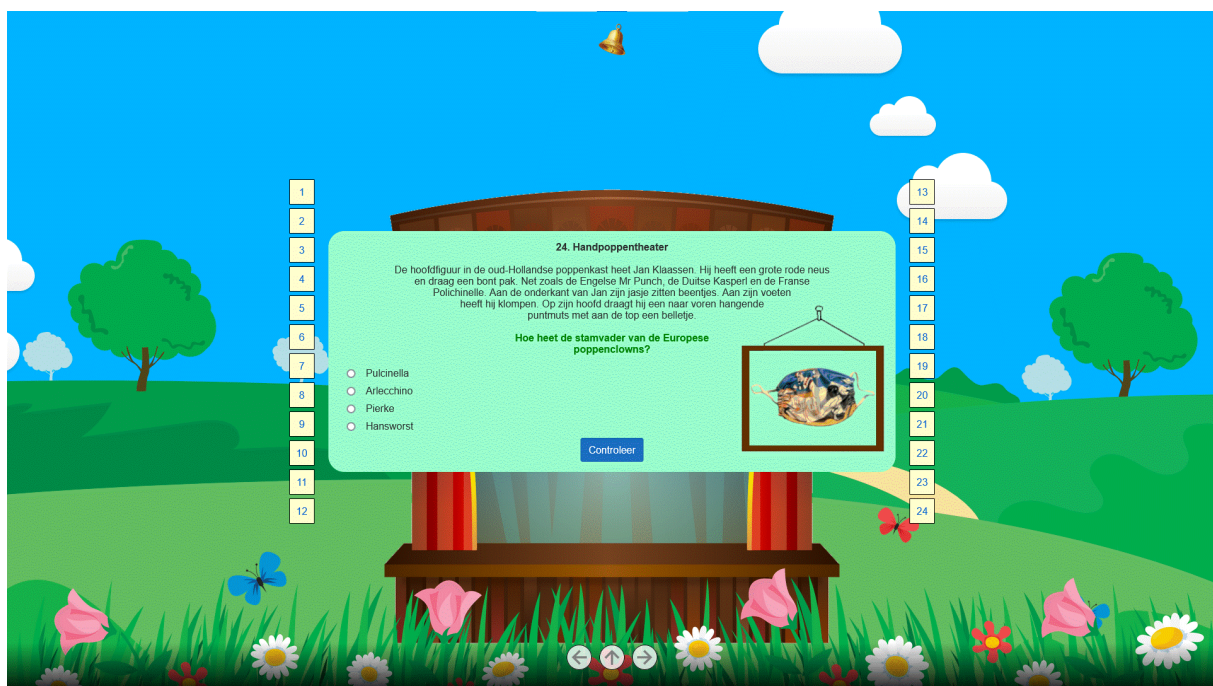
Een ex libris is een prentje dat in een boekwerk geplakt wordt. De afbeelding heeft vaak te maken met de naam, de hobby of het beroep van de eigenaar. Er zijn mensen die ex libris's sparen (en ruilen), zoals jij misschien wel suikerzakjes of strips.

Het hier afgebeelde plaatje is op het logo van het Poppenspe(e)lmuseum gebaseerd. Kijk maar eens op de introductiepagina van dit speurspel. De figuurtjes die zich links en rechts van de naam in het beeldmerk bevinden, zijn Jan Klaassen en Katrin.

Waarop zit de papierverslindende Jan in deze ex libris?

- Troon
- Wc-pot
- Zetel
- Stoel

Controlleer

24. Handpoppentheater

De hoofdfiguur in de oud-Hollandse poppenkast heet Jan Klaassen. Hij heeft een grote rode neus en draag een bont pak. Net zoals de Engelse Mr Punch, de Duitse Kasperl en de Franse Polichinelle. Aan de onderkant van zijn jasje zitten beentjes. Aan zijn voeten heeft hij klompen. Op zijn hoofd draagt hij een naar voren hangende puntmuts met aan de top een belletje.

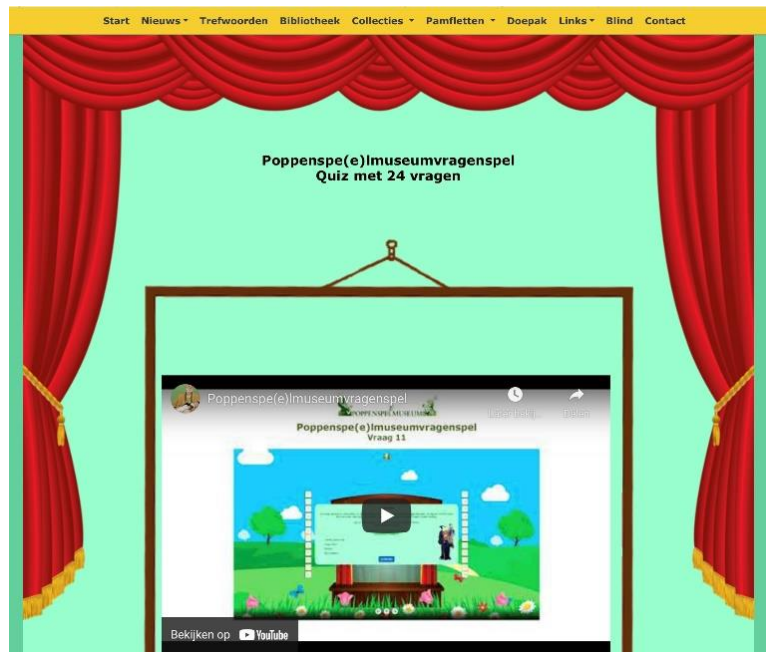
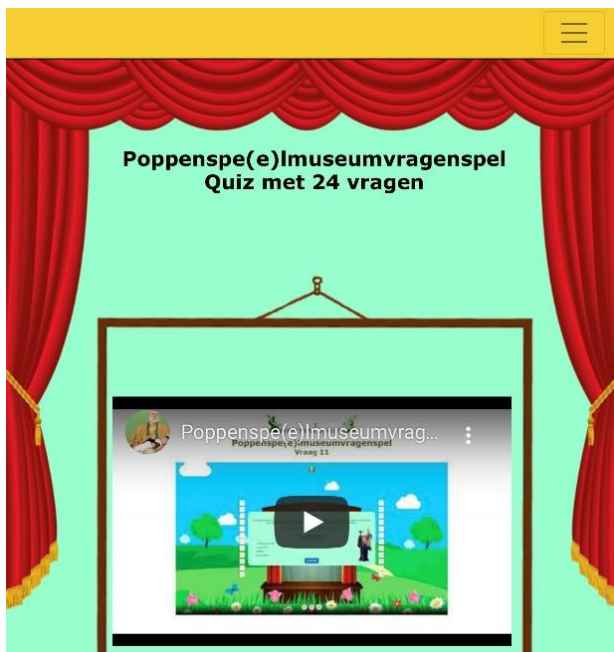
Hoe heet de stamvader van de Europese poppenclowns?

- Pulcinella
- Arlecchino
- Pierke
- Hansworst

Controlleer

Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: oplossing – poster

Afbeeldingen YouTube: Poppenspe(e)lmuseumvragenspel: audio-quiz met afbeeldingen en ingesproken tekst.

Poppenspe(e)lmuseum ©
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29
<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/index.html>
info@poppenspelmuseum.nl

Poppentheaternamen, -figuren en -begrippen

Aap

Bij de oud-Hollandse poppenkast deed soms een echte aap mee. Als 'lokkebroodje' voor het publiek zat hij voor de voorstelling op de speelplank. Hij had ook een rol in het spel: het verkopen van trappen en oorvijgen aan Jan Klaassen.

Agent

Een van de vaste personages in het Europese volkspoppenspel. Hij komt op om de op moord betrapte hoofdpersoon te arresteren. Maar oom agent is niet de slimste en moet dan ook vaak klappen van zijn arrestant incasseren.

Akketatje

Een flinke opdoffer. Dit woord valt vaak in de Antwerpse Poesjenellenkelder, waarin de hoofdfiguren, de Voddebalen, geregeld fikse akketatjes uitdelen aan hun tegenstanders. Aan hun rechterarm - die door middel van een stang wordt bewogen - wordt dan een dikke knuppel gehangen. Bij een maaiende armbeweging zwaait het slaghout wijd uit en raakt het de vijand met een luid klinkende klap.

Applaus

Handgeklap en (soms) voetgestamp als teken van goedkeuring of bewondering voor een geleverde prestatie. Het publiek applaudisseert niet alleen ná een optreden van een poppentheater als de toneelgordijntjes dichtgaan. Ook vóórdat het doek opengaait, willen met name jeugdige toeschouwers nog weleens van spanning in de handen klappen. Ovationeel applaus klinkt als de schurk in het volkspoppenspel gevangen wordt.

Commedia dell'arte

Vorm van volkstheater, bestaande uit kluchten, dans, mime, acrobatische toeren en muziek. Ontstond in de zestiende eeuw in Italië en verspreidde zich over grote delen van Europa. Het draait in de commedia dell'arte altijd om een liefdesgeschiedenis rond enkele paren. De kernfiguren zijn twee grijsaards, Pantalone en Il Dottore, en enkele komische bedienden oftewel zanni, onder wie Scapino. Voor deze rollen wordt door de acteurs een halfmasker gedragen. Veel figuren uit de commedia dell'arte hebben tevens een vaste plaats in het poppentheater gekregen, met name Pulcinella, Arlecchino en Pedrolino (Pierrot) en ook het liefvallige dienstmeisje Colombina.

Don Quichot

In het Spaans: Don Quijote, held van La Mancha. Ook wel 'de ridder van de droevige figuur' genoemd. Creatie van Miguel de Cervantes Saavedra (Spanje, 1547-1616). Beleeft avonturen met zijn schildknaap Sancho Panza. Bij een voorstelling van de poppenspeler Meester Pedro ziet Don Quichot spel aan voor werkelijkheid: hij hakt in op de poppenmenigte om Melisendra (de dochter van Charlemagne, oftewel Karel de Grote) te bevrijden uit de handen van de Moren. De roman 'Don Quichot' is een soort maatschappelijke satire.

Faust

Faustus. Een geleerde en tovenaars, die in laatmiddeleeuwse legenden, sagen en literatuur voorkomt. Bekend met zwarte magie, verkoopt hij in ruil voor kennis zijn ziel aan de duivel Mefisto. Faust behandelt de tussen goddelijke en duivelse machten heen en weer geslingerde mens die - door onophoudelijk streven - de menselijke natuur vervolmaakt en goddelijke genade deelachtig wordt. Het Faust-thema komt veelvuldig voor in het traditionele volkspoppenspel in Midden-Europa en wordt ook tegenwoordig nog veelvuldig tot een poppenspel bewerkt. 'Zwei Seelen wohnen, ach! in meiner Brust', 'Twee zielen wonen, helaas! in mijn borst', ontboezeming van Dr. Faust in 'Faust I' van J.W. von Goethe, de Duitse toneel- en romanschrijver (1749-1832) en schepper van de 'Urfaust'.

Handpop

Pop die op de hand wordt bespeeld. De **poppenspeler** gebruikt zijn vingers om de pop te laten bewegen. In de hals van de kop zit een gat. Daar steekt de speler de wijsvinger in. De duim gaat in het ene mouwtje, de pink – soms vergezeld van ring- en middelvinger – gaat in het andere. Aan de mouwtjes zitten meestal handjes. Een enkele keer bungelen er beentjes onder aan het jasje. De handpop heeft onder de kleertjes geen lijf. De knuist van de poppenspeler geeft de nodige vulling.

Jan Klaassen

Hoofdfiguur in het oud-Hollandse volkspoppenspel. Hij heeft een grote rode drankneus en draagt een bont pak. Aan de onderkant van het jasje zijn beentjes genaaid. Aan zijn voeten heeft hij klompen. Op het hoofd draagt hij een (meestal naar voren staande) puntmuts met aan de top een kwast of belletje. Hij is in de tweede helft van de zeventiende eeuw ontstaan. Hij stamt af van **Pulcinella**, van wie hij de snavelvormige neus heeft geërfd. Tot in de negentiende eeuw klonk ook zijn stem als die van Pulcinella, want tot die tijd gebruikte de poppenspeler voor de stem van Jan Klaassen een stemvervormer: het piepertje (in het Italiaans **pivetta**). Jan Klaassen is een echte Amsterdamse volksjongen, niet op zijn mondje gevallen en vol humor. Hij is een armoedzaaiër, maar dat schijnt hem niet te deren. Wie hem onrecht doet, kan rekenen op zijn spot of op een pak rammel met de stok. Hij is voor niets en niemand bang, behalve voor zijn vrouw **Katrijn**. Het meest geëigende theater voor Jan Klaassen is de straatpoppenkast, waarbij de speler zich bedient van **handpoppen**.

Judy

Echtgenote van de Engelse **Mr Punch**. Draagt net als haar nicht **Katrijn** een luifelmutsje. Ze is lelijk en vinnig. Dat laatste móét ze wel zijn, want Punch is een woesteling, die haar **baby** uit het raam gooit. Als zij hem daarvoor een aframmeling geeft met de **stok**, ontfutselt hij haar het wapen en slaat haar dood.

Katrijn

Wederhelft van **Jan Klaassen**. Op haar hoofd heeft ze een luifelmutsje, ze heeft een gebloemd jurkje aan en ze draagt vaak een schortje. Zij is niet op haar mondje gevallen. Mooi is ze niet. 'Ze heb een neus als een boegspriet en een mondje waar wel vijf mud aardappele in kenne', aldus Jan wanneer hij haar aan het publiek voorstelt als zijn aanstaande. Katrijn en Jan zijn altijd aan het bakkeleien, maar zij is de baas. **Trijntje Peterselie** is het koosnaampje dat Jan Klaassen aan haar gegeven heeft.

Lijsttoneel

Het traditionele Europese poppentheater wordt (bijna) altijd in een lijsttoneel gespeeld. De figuren treden op binnen de lijst van de theateropening die (vaak) omsloten wordt door de **gordijnen**. Het achterdoek is meestal beschilderd.

Masker

Bedekking van het gelaat die wordt gedragen om onherkenbaar te worden en tijdelijk een andere identiteit aan te nemen. Er zijn maskers die slechts een gedeelte van het gezicht bedekken, bijvoorbeeld de bovenste helft. Dan spreekt men van een **halfmasker**. De mond blijft vrij, wat onbelemmerd spreken mogelijk maakt. Halfmaskers worden gedragen door de belangrijkste personages uit de **commedia dell'arte**. Andere maskers bedekken het hele gezicht. De stem is dan moeilijk te horen, tenzij er speciale voorzieningen worden getroffen. In de klassieke oudheid hadden de theatermaskers grote, open monden in de vorm van een trechter, waardoor de stem ver droeg. Maskers kunnen menselijke of dierlijke trekken hebben of geheel aan de fantasie ontsproten zijn. Maskers worden gedragen bij uiteenlopende rituelen, zoals bij een carnavalsviering, in het **theater** en op een gemaskerd bal.

Pinokkio

Een houten pop met een neus die groeit als hij jukt. Het bekende kinderboek over deze **marionet** verscheen voor het eerst in 1883. Pinokkio (in het Italiaans Pinocchio) is ontsproten aan het brein van de Italiaanse schrijver Carlo Collodi (1826-1890). Theaterpoppen kunnen nog zo mooi gemaakt zijn, zonder de bespeler zijn ze nergens. Daarin echter verschilt Pinokkio van zijn poppentheaterkameraden: dit houten kereltje komt uit zichzelf tot leven. Zodra zijn hoofd gesneden is, begint hij te praten, en zo gauw hij voeten heeft, loopt hij weg. Na veel avonturen en evenzovele levenslessen wordt zijn liefste wens vervuld: hij verandert in een echte jongen. Het goede wordt uiteindelijk beloond. Het verhaal is een satire op menselijke ondeugden.

Popjes op de plank

Marionnettes à la planchette: poppen waarbij door de borst een horizontaal koord loopt. Het ene uiteinde van het koord is vastgemaakt aan een paaltje, het andere uiteinde is om de knie van de poppenspeler geknoopt. Deze is tegelijk muzikant. Hij bespeelt een doedelzak, draailier, draai-orgeltje, fluit, treksak of trommel. Op de maat van de muziek beweegt de speler zijn been. Dan gaan de poppetjes dansen.

Punch

Mr Punch is de hoofdfiguur in de Engelse **volkspoppenkast**. Hij is een nakomeling van de Italiaanse **Pulcinella**. Punch heeft een enorme bult en zijn neus en kin groeien naar elkaar toe. Hij is een echte vrouwenjager en uiterst wreed. Zijn vrouw is de lelijke **Judy**, die hij doodt om daarna **Pretty Polly** het hof te maken.

Schim

Over het algemeen platte figuur. Tussen een lichtbron en een halftransparant scherm gehouden, geeft deze aan de andere kant van het scherm een schaduwbeeld.

Semar

Javaanse wijze dwaas en goddelijke clown. Een van de **punakawan** (komische personages) uit een wayangspel. Samen met zijn zonen **Nala Gareng** en **Petruk** lost hij in veel **lakons** (wayangverhalen) de problemen op. Semar heeft een potsierlijk uiterlijk. Hij heeft een groot gezicht met slechts één tand in de mond. Op het hoofd draagt hij een zwart kapje. Het blote bovenlijf laat grote borsten zien. Ook de dikke buik is bloot. Hij heeft een enorme bilpartij, waaruit hij voortdurend winden laat ontsnappen. Semar is de dienaar en raadsman van goden en edelen. Hij geeft niet alleen wijze raad, maar strooit ook opmerkingen rond die vol humor zijn.

Stokpop

Pop die in tegenstelling tot de **marionet** en de **stangpop** van onderaf wordt bewogen. De kop zit op een stok, die door de speler omhooggehouden wordt. Om toch enige beweging in het stokstijve lijf te kunnen brengen, zijn de armen aan de buitenkant vaak voorzien van een manipuleerstaafje.

Trompetter

Het beroep van **Jan Klaassen** volgens het lied 'Jan Klaassen de trompetter', dat door Rob de Nijs in 1973 voor het eerst werd gezongen en meteen een hit was. Lennaert Nijgh schreef de tekst en Boudewijn de Groot maakte de muziek. In het lied komt de veronderstelde herkomst van de oud-Hollandse schelmfiguur aan de orde. Er zou een trompetter hebben bestaan, Jan Klaaszoon geheten, die gediend had bij de garde van prins Willem II. Bij diens dood in 1652 werd iedereen in de garde die prinsgezind was ontslagen, zo ook onze Jan. Hij vestigde zich te Amsterdam en verdiende de kost met het vertonen van verhalen in een **poppenkast**.

'Geen mens die van Jan Klaassen ooit iets teruggevonden heeft,
maar alle kinderen kennen hem; hij is niet dood, hij leeft!
Jan Klaassen was trompetter in het leger van de prins.
Hij marcheerde van Den Helder tot Den Briel.
Hij had geen geld en hij was geen held
en hij hield niet van het krijgsgeweld.
Maar trompetter was hij wel in hart en ziel.'

Wayang

Letterlijke betekenis: schaduw. Ook geschreven als *wajang*. Wayang is een theatervorm uit Indonesië en Maleisië. De term omvat poppen- en schimmenspel, dans en maskerspel, toneel en voordrachtskunst.

Zotskolf

De *stok* van een *nar*. In het Frans *marotte* geheten. De *narrenstok* heeft aan de bovenkant meestal een houten kop die het verkleinde evenbeeld is van de zotte bezitter. Aan de stok van de potsenmaker zitten soms schelletjes.

Quiz: onderwerpen en antwoorden

1. Jan Klaassen en Katrijn – Otepoetje
2. Attributen – Knuppel
3. Diender – Schnäuzerkowski
4. Dood van Pierlala – Dood van Pierlapotlood
5. Duivel – Lucifer
6. Poppetje gezien, kastje dicht – Rarekiek
7. Dancing man – Steptänzer
8. Popjes op de plank – Marionet
9. Ombres chinoises – Turkije
10. Wayang – Buffelleer
11. Bunraku – Zwarte gazen kap
12. Acteur – Atella. Romeinse stad in de buurt van Napels
13. Commedia dell'arte – Pantalone
14. Polichinelle – Pantin
15. Dokter – Klisteerspuit
16. Poesjenellen – Voddebalen
17. Pinokkio – Krekel
18. Doctor Johannes Faust – Mefistofeles
19. Don Quichot – Meester Pedro
20. Teun Hocks – In kleur overgeschilderd
21. Geënceneerde fotografie – Elvis Presley
22. Erwin Olaf – Marotte
23. Ex libris – Wc-pot
24. Handpoppentheater – Pulcinella

N.B. Meer informatie over de onderwerpen en de juiste antwoorden?
Klik op de afbeeldingen en de groene woorden (hyperlinks). Applaus!

Met dank aan ...

Vrienden van het Poppenspe(e)lmuseum
Friends of the Dutch Puppetry Museum

Gemeente Heerde

Landelijke Vereniging van Crematoria

Dr. C.J. Vaillantfonds

Bosch Uyt den Boogaard Stichting

VSBfonds,
iedereen doet mee

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

Dit Poppenspe(e)lmuseumvragenspel op internet, zie:

<https://dutchpuppetrymuseumcollection.com/pdf/Poppentheaterquizofflinehandleiding.pdf>,

<https://dutchpuppetrymuseumcollection.com/onderwijs>,

<https://dutchpuppetrymuseumcollection.com/pdf/Doepak295.pdf>,

<https://dutchpuppetrymuseumcollection.com/Video/Quiz> (audio met ingesproken tekst) en

<https://dutchpuppetrymuseumcollection.com/pdf/doepak298d.pdf> (Engelstalige informatie).

Realisatie hard- en software: AMI-computers en Thomas de Graaf.

Concept, quiz en teksten: Otto van der Mieden.

Illustraties: o.a. Hetty Paërl e.a.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/index.html>

info@poppenspelmuseum.nl